
Originalni naučni rad

Primljen: 29. 11. 2016.

Prihvaćen: 17. 1. 2017. (str. 125-148)

UDK 502.131.1:338.1(100)

STANJE I PERSPEKTIVE ODRŽIVOG RAZVOJA SVETSKE PRIVREDE NA POČETKU NOVOG MILENIJUMA*

dr Petar Veselinović¹

REZIME

Kraj XX i početak XXI veka determinišu međunarodni odnosi u kojima dominira proces ekonomske globalizacije sveta. Savremena etapa procesa globalizacije predstavlja projekat i ideju integrisanog međunarodnog tržišta u kojoj je akcenat stavljen na ekonomski aspekt globalizacije. U skladu sa identifikovanim dimenzijama razmatranog problemskog područja, predmet istraživanja ovog rada biće sagledavanje stanja i perspektive svetske privrede u globalnim uslovima. U radu će biti učinjen napor da se, na osnovu teorijskih saznanja i istraživanja procesa globalizacije, sagleda koji su to novi uslovi doveli do promena na globalnom tržištu i kako je ono izdiferencirano. Shodno definisanom predmetu istraživanja, osnovni cilj istraživanja biće fokusiran na identifikovanje ekonomske moći na globalnom nivou, kao i na faktore i nosioce razvoja svetske privrede u narednom periodu. Takodje, biće ukazano na sve značajne faktore razvoja svetske privrede, kao što su: geopolitički položaj, raspoloživost prirodnih i privrednih resursa, stanovništvo, veličina zemlje, kapital i tehnološki progres, zatim vizija, nivo i struktura razvoja.

KLJUČNE REČI

GLOBALIZACIJA, KAPITAL, PRIRODNI I PRIVREDNI RESURSI, SVETSKA PRIVREDA, FAKTORI RAZVOJA

* Rad predstavlja prerađenu i izmenjenu verziju originalnog rada pod naslovom „Stanje i perspektive održivog razvoja svetske privrede na početku novog Milenijuma“, publikovanog u Zborniku radova sa 6. Međunarodnog simpozijuma o upravljanju prirodnim resursima, Fakultet za menadžment Zaječar, 2016, str. 30-44.

¹ Redovni profesor, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, pveselinovic@kg.ac.rs

1. UVOD

Svetsku privredu, na početku novog milenijuma, karakteriše veoma izražen process globalizacije. O globalizaciji se uglavnom govori kao o ekonomskom fenomenu, njenoj sposobnosti da ekonomskim interesima poveže ljude, čak i kada se oni nalaze na ideološki suprotnim stranama. Ekonomska globalizacija ima za cilj prihvatanja pravila tržišne privrede što rezultira formiranjem slobodnog tržišta, slobodnim protokom kapitala, radne snage i ideja. Kao motorna snaga procesa globalizacije javljaju se multinacionalni interesi koji su nastali kao rezultat potrebe multinacionalnih kompanija za ostvarivanjem profita. Otvorenost prema tržištu, međunarodna integracija i revolucija u ekonomiji znanja, oblikuju danas svetsku privredu, kao proces sa sve manjim mogućnostima država da utiču na ekonomske procese. Dakle, proces globalizacije pretpostavlja širenje delokruga tržišnih snaga van nacionalnih granica, tako da se otvaraju nove mogućnosti kada je reč o pristupu novim izvorima kapitala, novoj tehnologiji i novim tržištima. U takvim okolnostima ekonomska politika se ne može voditi izolovano. Međunarodne institucije i druga regionalna tela postaju koordinatori vođenja makroekonomske politike u svim nacionalnim ekonomijama. Proces globalizacije nosi sa sobom izazove, ali i neuspehe. Posmatrano sa ekonomskog aspekta, globalizacija je proces sa pozitivnim i negativnim dejstvima i efektima. To se, pored ostalog, uočava i kod različitih teorijskih pristupa definisanju pojma globalizacije. Međutim, treba napomenuti da i druge ekonomske pojave i procese prate teorijsko-empirijske nesuglasice.

Kako se tržište s kraja XX i sa početka XXI veka intenzivno globalizuje, ono utiče i na nacionalne ekonomije, težeći da one postanu integralni deo globalne ekonomije. Glavne determinante procesa globalizacije predstavljaju nove informaciono-komunikacione tehnologije koje menjaju čovekovu percepciju zajednice i umanjuju značaj geografske udaljenosti, dajući joj epitet „globalno selo“. Kvalitet proizvoda i usluga se internacionalizuje, percepcije potrošača se standardizuju, on dobija epitet „globalno orijentisan potrošač“. Parohijalna trgovina postaje prošlost, i ustupa mesto globalnoj internacionalnoj trgovini. Na sceni je „nova ekonomija“ (digitalna - Intenet - Web ekonomija) koju karakteriše promet roba, usluga, rada i kapitala bez fizičkih, jezičkih i tehničkih barijera. Dakle, globalizacija je proces u kome nacionalne ekonomije gube značaj a primat preuzimaju multinacionalne kompanije.

Globalizacija, kao savremeni fenomen, odraz je koncentracije, centralizacije kapitala i nove forme integracionih procesa, čiju organizacionu

formu predstavljaju transnacionalne korporacije kao prekogranični akteri i nosioci ekonomskih i drugih procesa. U kontekstu dalje analize proseca globalizacije, kao logično, otvara se pitanje ekonomske ocene ključnih efekata, koje nacionalne ekonomije očekuju od uključivanja u ovaj proces. U pitanju je jedan od najvažnijih segmenata globalizacije oko koga se spore hiperglobalisti i protivnici globalizacije (skeptici). S tog aspekta, ekonomska objektivizacija efekata globalizacije još više se usložnjava. Shodno tome, u radu je učinjen napor da se sagleda koji su to novi uslovi doveli do promena na globalnom tržištu i kako je ono izdiferencirano na zemlje u razvoju, razvijene zemlje, posttranzicione zemlje i zemlje u tranziciji, ali i da se ukaže na ključne determinante održivog razvoja svetske privrede u narednom periodu.

2. KARAKTERISTIKE SVETSKE PRIVREDE NA POČETKU NOVOG MILENIJUMA

Razvojem informatičke i komunikacione tehnologije svet je postao jedinstveni sistem, a veza između dva subjekta u različitim delovima sveta neretko se ostvaruje u roku od nekoliko minuta. Stvaranje privrednih i političkih integracija je u uzročno-posledičnoj vezi s procesom globalizacije.

Svedoci smo rastuće međuzavisnosti između država širom sveta i uspostavljanja niza nezavisnih procesa u kojima učestvuju države i regioni. Poslednja decenija XX i prva decenija XXI veka, bile su obeležene procesom liberalizacije u privredama zemalja širom sveta. Liberalizacija u okviru nacionalnih privreda, ali i u međunarodnim okvirima, je izbor organa država. Ona je povezana sa privatizacijom javnih preduzeća, povećanjem uloge privatnog sektora i smanjenjem uplitanja države u privredu. Nasuprot liberalizaciji, koja je politički izbor državnih organa, globalizacija je činjenica. Ona je ishod ponašanja preduzeća, najčešće transnacionalnih korporacija, njihove organizacije i kontrole, promena u tehnologiji proizvodnje i distribucije, ekonomije obima proizvodnje, a takođe i upravljanja njihovim finansijama. Proces globalizacije je delom posledica, sa jedne strane, promene u ponašanju pojedinih potrošača koji iskazuju smanjenu odanost domaćim proizvodima i domaćim proizvođačima, a sa druge strane to je posledica liberalizacije koja otvara prostor za povećanje međunarodne trgovine, proizvodnje, stranih ulaganja i protoka finansija. Kao posledica svih navedenih tendencija, svetsku privredu, na početku novog milenijuma, karakteriše izrazita centralizacija ekonomske moći i kapitala kod nekoliko ključnih „igrača“, tj. država i ekonomskih integracionih celina. To se najbolje može sagledati na osnovu podataka iz Tabele 1.

Tabela 1. Kretanje BDP u karakterističnim zemljama

Zemlja	BDP u 2008. (tekući kursevi, mlrd. USD)	Učešće (%)	BDP u 2011. (tekući kursevi, mlrd. USD)	Učešće (%)	BDP u 2014. (tekući kursevi, mlrd. USD)	Učešće (%)
Svet - ukupno	61.187,16	100,0%	57.843,38	100,0%	61.963,43	100,0%
Evropska unija	18.377,07	30,0%	16.414,70	28,4%	16.106,90	26,0%
Australija	1.058,05	1,7%	994,246	1,7%	1.219,72	2,0%
Austrija	416,621	0,7%	382,073	0,7%	366,259	0,6%
Belgija	506,716	0,8%	472,103	0,8%	461,331	0,7%
Brazil	1.635,50	2,7%	1.574,04	2,7%	2.023,53	3,3%
Kanada	1.499,11	2,5%	1.336,07	2,3%	1.563,66	2,5%
Kina	4.519,95	7,4%	4.984,73	8,6%	5.745,13	9,3%
Danska	340,801	0,6%	310,093	0,5%	304,555	0,5%
Finska	271,751	0,4%	238,607	0,4%	231,982	0,4%
Francuska	2.865,23	4,7%	2.656,38	4,6%	2.555,44	4,1%
Nemačka	3.651,62	6,0%	3.338,68	5,8%	3.305,90	5,3%
Italija	2.307,43	3,8%	2.118,26	3,7%	2.036,69	3,3%
Indija	1.260,62	2,1%	1.236,94	2,1%	1.430,02	2,3%
Irska	264,892	0,4%	222,356	0,4%	204,144	0,3%
Japan	4.886,95	8,0%	5.068,89	8,8%	5.390,90	8,7%
J. Koreja	931,405	1,5%	832,512	1,4%	986,256	1,6%
Luksemb.	57,91	0,1%	52,432	0,1%	52,433	0,1%
Meksiko	1.089,88	1,8%	874,81	1,5%	1.004,04	1,6%
Holandija	877,474	1,4%	796,651	1,4%	770,312	1,2%
Katar	110,712	0,2%	98,313	0,2%	126,518	0,2%
Rusija	1.666,95	2,7%	1.231,89	2,1%	1.476,91	2,4%
Srbija	48,834	0,1%	42,967	0,1%	38,921	0,1%
Španija	1.601,41	2,6%	1.467,89	2,5%	1.374,78	2,2%
Švedska	487,576	0,8%	406,072	0,7%	444,585	0,7%
Švajcarska	502,447	0,8%	491,923	0,9%	522,435	0,8%
Turska	730,318	1,2%	614,466	1,1%	729,051	1,2%
UAE	254,394	0,4%	223,874	0,4%	239,65	0,4%
Velika Britanija	2.679,01	4,4%	2.178,86	3,8%	2.258,57	3,6%
SAD	14.369,08	23,5%	14.119,05	24,4%	14.624,18	23,6%

Izvor: International Monetary Fund, (2015), Cross Currents, IMF World Economic Outlook (WEO), <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/update/01/pdf/0115.pdf>, 10.10.2015.

Analizirajući podatke iz Tabele 1. dolazimo do zaključka da je vrednost ukupnog svetskog BDP, u 2014. godini, iznosila 61.963 mlrd USD. Kada posmatramo strukturu formiranja tog BDP uočavamo da SAD stvaraju 14.624 mlrd USD (23,6% svetskog BDP), Evropska unija stvara 16.106 mlrd USD (26% svetskog BDP), Kina 5.745 mlrd USD (9,3% svetskog BDP), Brazil 2.023 mlrd USD (3,3% svetskog BDP), Ujedinjeno Kraljevstvo 2.258 mlrd USD (3,6% svetskog BDP), Rusija 1.746 mlrd USD (2,4% svetskog BDP), Indija 1.430 mlrd USD (2,3% svetskog BDP), Australija 1.220 mlrd USD (2% svetskog BDP), Južna Koreja 986 mlrd USD (1,6% svetskog BDP) i Meksiko 1,6% svetskog BDP (International Monetary Fund, 2015).

Tabela 2. BDP per capita u karakterističnim zemljama (u USD)

	2008.	2011.	2014.
Australija	48.706,88	45.285,02	54.868,92
Austrija	49.975,21	45.685,88	43.723,32
Belgija	47.224,21	43.794,31	42.596,55
Brazil	8.625,58	8.220,36	10.470,90
Kanada	45.051,11	39.657,92	45.887,74
Kina	3.403,53	3.734,61	4.282,89
Danska	62.237,76	56.263,43	55.112,71
Finska	51.020,39	44.581,06	43.134,00
Francuska	45.991,04	42.412,63	40.591,43
Nemačka	44.524,95	40.831,66	40.511,83
Island	53.107,81	37.991,40	39.562,89
Indija	1.066,46	1.031,59	1.176,06
Irska	59.901,95	49.863,42	45.642,49
Italija	38.887,23	35.435,15	33.828,55
Japan	38.271,30	39.740,27	42.325,23
Koreja	19.161,95	17.074,33	20.164,85
Luksemburg	118.570,05	105.917,79	104.390,27
Meksiko	10.216,02	8.133,87	9.243,03
Holandija	53.354,89	48.208,83	46.418,33
Norveška	93.235,22	78.178,34	84.543,44
Katar	76.435,37	59.989,82	74.422,60
Rusija	11.739,11	8.681,41	10.521,79
Srbija	6.615,58	5.820,80	5.262,19
Španija	35.364,24	32.030,27	29.875,09
Švedska	52.882,38	43.668,36	47.667,02
Švajcarska	65.699,35	63.535,95	67.074,31
Turska	10.484,26	8.711,16	10.206,79
UAE	53.388,04	45.614,54	47.406,66
Velika Britanija	43.651,55	35.257,45	36.298,39
SAD	47.155,32	45.934,47	47.131,95

Izvor: International Monetary Fund, (2015), Cross Currents, IMF World Economic Outlook (WEO), <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/update/01/pdf/0115.pdf>

Među vodećim zemljama Evrope, prema veličini BDP nalaze se: Nemačka (5,3% svetskog BDP), Francuska (4,1% svetskog BDP), Italija (3,3% svetskog BDP), Španija (2,2% svetskog BDP), Holandija (1,2% svetskog BDP) i Turska (1,2% svetskog BDP). Ako Evropsku uniju posmatramo kao jedinstveni ekonomski region (sastavljen od 28 članica) koji stvara 26% svetskog BDP, ona prema ovom kriterijumu predstavlja najveću ekonomsku silu. I prema PPP konceptu, EU ima najveći BDP u svetu (20,5%). Za ekonomsku objektivizaciju nivoa privrednog razvoja jedne zemlje, koristi se i BDP po glavi stanovnika (BDP per capita). Vodeća zemlja u svetu prema ostvarenom BDP per capita u 2014. godini bila je Luksemburg (104.390 USD). Sledeće zemlje sa prepoznatljivim BDP per capita su Norveška (84.543 USD), Katar (74.422 USD), Švajcarska (67.074 USD), Danska (55.112 USD), Holandija (46.418 USD), SAD (47.130 USD), Ujedinjeni Emirati (47.000 USD), Finska (43.130 USD), Austrija (43.720 USD), Nemačka (40.511 USD), Francuska (40.500 USD), Island (39.563 USD) i Velika Britanija (36.298 USD). Razlike u razvijenosti između država, prema BDP per capita su velike. Na primer, između Luksemburga i Indije odnos je 89 : 1. Razlike su značajne i kada poredimo kontinente: Evropa ima 45 puta veći BDP per capita od Afrike i 15 puta veći BDP per capita od Azije.

2.1. Karakteristike grupacije zemalja G7

Ideja o organizovanju ovakvog vida saradnje, između najrazvijenijih industrijskih zemalja sveta, potiče iz kriznih 70-tih godina XX veka. Naime, Francuski ministar finansija D'esten je bio pozvan na sastanak sa američkim kolegom, kome su prisustvovali i predstavnici Nemačke i Velike Britanije. Tema tog prvog, još uvek nedefinisanog vida saradnje najrazvijenijih država bila je naftna kriza i sve bliži propast bretonvudskog međunarodnog sistema. Kako je kriza bila ozbiljnih razmera, predstavnici četiri države dogovorili su se da se sastaju i narednih godina, ali da u njihov rad bude uključen i predstavnik Japana. Već 1975. godine D'esten, ovog puta kao predsednik Francuske organizuje sastanak ovih država u sastavu: Francuska, Nemačka, Velika Britanija, Italija, SAD i Japan. Ovo su konkretni počeci konsultovanja i rada, najpre onoga što se prepoznaje kao G6. Naredne godine ovom forumu se pridružuje Kanada i tako je formiran „klub“ od sedam država poznatiji kao Grupa 7. U ovom sastavu Grupa je funkcionisala sve do 1994. godine kada su ruski zvaničnici imali odvojene sastanke sa predstavnicima Grupe, a članovi G7 se složili da Rusija dobije status zemlje posmatrača. Ovu ulogu Rusija je imala sve do 1998. godine kada i zvanično postaje „punopravni član“. Od tada postoje različita mišljenja o tome da li se radi o forumu koji se zove Grupa 8 ili Grupa 7 + Rusija. Zagovornici sistema Grupa 7 + Rusija iznose stav da je Rusija primljena u članstvo isključivo zbog svoje teritorijalne rasprostranjenosti.

Grupa sedam (G7) najrazvijenijih industrijskih zemalja sveta je veoma važan vid saradnje čiji je opus veoma širok (obuhvata sva ekonomska, politička i socijalna pitanja). Pošto nije formalna međunarodna organizacija, nema jasno zacrtan cilj postojanja, niti organe upravljanja, samim tim ni formalno sedište. Naime, svaki godišnji sastanak organizuje druga članica, po principu rotirajućeg predsedništva. Pored ovoga, karakteristika ovog vida transatlantske saradnje je i nepostojanje organizacione strukture, niti zvaničnog jezika. Zbog toga se ovaj vid saradnje smatra forumom. Cilj postojanja G7 može se definisati kao slobodna razmena mišljenja predstavnika zemalja članica o različitim (kompleksnim), i međusobno povezanim problemima, sa kojima se suočava kompletna međunarodna zajednica. Ipak, ne postoji tačno definisan cilj Grupe 7. Težnja Grupe je usmerena da se dođe do konsenzusa u što širem spektru aktuelnih pitanja. To što u formalno-pravnom smislu nije međunarodna organizacija, niti ima tačno konkretizovan cilj ne znači da je ovaj forum slab i bez nekog značaja. Situacije je upravo, suprotna. Grupa 7 je jedna od najznačajnijih i najuticajnijih međunarodna grupacija.

Tabela 3. Privredni rast zemalja grupacije G7

	Ponderisani proseci stopa rasta realnog BDP u periodima:				Godišnje stope rasta realnog BDP			Prosek za period 2000- 2014
	1975 – 1984	1980- 1990	1990- 2000	2000- 2014	2008	2011	2014	
Kanada	2,5	3,3	2,9	2,7	0,7	-2,8	3,2	2,2
Francuska	2,1	2,3	1,7	1,7	-0,1	-2,7	1,5	1,4
Nemačka	1,8	2,2	1,5	1,1	1,1	-5,1	3,7	1,2
Italija	2,5	2,4	1,5	0,8	4,9	9,1	8,8	7,4
Japan	4,0	4,0	1,3	1,7	-1,2	-6,3	4,0	0,9
Ujedinjeno Kraljevstvo	1,5	3,2	2,5	2,6	-1,1	-4,4	2,1	2,0
SAD	2,5	3,0	3,4	2,7	0,0	-3,5	3,0	1,8

Izvor: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>

Članice G7 su najrazvijenije zemlje sveta koje imaju glavnu i vodeću ulogu u skoro svim regionalnim i globalnim organizacijama i institucijama. Moć ovog foruma ogleda se i u tome da sve članice imaju veliku vojnu moć, i da poseduju aktivno nuklearno oružje. Pored toga, 2/3 ukupnog svetskog BDP-a otpada na članice G7 + Rusija, a u ukupnoj svetskoj populaciji učestvuju, sa tek oko 13%.

2.2. Karakteristike zemalja BRIKS

Poglavlje svetske ekonomske istorije koje se odnosi na ubrzani razvoj ekonomskih potencijala karakteriše međusobnu saradnju i čvršće ekonomsko savezništvo Brazila, Rusije, Indije i Kine (BRIK), a kojima se deceniju kasnije pridružila i Južna Afrika. Termin BRIK je prvi put upotrebljen 2001. godine u radu poznatog britanskog ekonomiste Jima O'Nila, jednog od vodećih stručnjaka korporacije Goldman Saks. Ovaj akronim je veoma brzo ušao u svakodnevnu upotrebu širom sveta kao termin koji označava aktuelni pomak u raspodeli ekonomske moći, od razvijenih G7 ekonomija ka pomenute četiri države u razvoju, koje poslednje decenije beleže izuzetan ekonomski rast. O'Nil je predvideo da će do 2050. godine ove četiri države postati dominantne ekonomije na globalnom nivou (Yamakawa, Swarnali, Kelston, 2014). Prema ovim procenama, BRIK zemlje će 2050. biti snažne i stabilne ekonomije koje će zajedno imati veći BDP nego G7 (SAD, Japan, Britanija, Nemačka, Francuska, Italija i Kanada). Aktuelna globalna finansijska kriza učinila je da ovakve prognoze deluju još izvesnije. Očekuje se da će četiri naredne decenije državama BRIKS (BRIK ojačan Južnom Afrikom), doneti status najvažnijih svetskih ekonomija, profilišući Kinu i Indiju kao dominantne globalne proizvođače roba i usluga, a Brazil i Rusiju kao najvažnije dobavljače sirovina (Wilson & Dragusanu, 2014). Ideja o međusobnoj saradnji ove četiri države, kao i teza o njihovom potencijalnom ekonomskom savezništvu, proistekla je iz relativne kompatibilnosti ovih privreda, odnosno iz činjenice da Brazil i Rusija, države bogate prirodnim resursima, predstavljaju idealan izvor sirovina neophodnih za dalji privredni progres ostatka četverca – Indije i Kine. Dakle, reč je o veoma povoljnoj kombinaciji svetskih zaliha sirovina, energenata i brzo rastućih tržišta. Kada se u računicu uključi da su Kina i Indija najmnogoljudnije zemlje sveta, kao i status Rusije kao jednog od najznačajnijih vojnih faktora na globalnom nivou, prednosti potencijalne saradnje, ali i zaključke o njenoj izvesnosti, nije bilo teško uočiti. U novije vreme, Južnoafrička Republika, kao najmlađi član BRIKS, a prepoznata je od strane ostalih članica kao "ulazna karta" za jači prodor ove grupacije na ogromno tržište afričkog kontinenta.

U godinama koje su usledile nakon prve Goldman Saks analize mnoga predviđanja vezana za BRIKS su se obistinile. Ipak, još uvek postoji dovoljan prostor za skepticizam. Skeptici u prvi plan ističu pre svega geografsku, političku i zakonsku nekohrenetnost ovih pet država. BRIKS skepticizam ima svoje ekonomsko utemeljenje u činjenici da su na nivou ekonomskog razvoja države BRIKS takođe duboko diversifikovane. Prema podacima MMF za 2014. godinu, BDP po kupovnoj moći (per capita) u zemljama nekadašnjeg BRIK kretao se u sledećim okvirima: oko 15.039 dolara u Rusiji, 10.456 dolara u Brazilu, 6.545 dolara u Kini, dok je u Indiji iznosio oko 2.932 dolara. Razlike su evidentne kada se posmatra i nominalni BDP po stanovniku. Naime, nakon snažnog pada, u istoj

godini, on je u Rusiji iznosio 8.874 dolara, u Brazilu 7.737, u Kini 3.566, u Indiji 1.033 dolara. Skeptici smatraju da će pridruživanjem Južne Afrike grupaciji, usled njenih nerešenih unutrašnjih političkih podela, ekonomskih i socijalnih nejednakosti nasleđenih iz perioda aparthejda, problem međusobne nekoherentnosti članica BRIK biti dodatno produbljen (International Monetary Fund, 2015).

Uprkos ovim neusaglašenostima, međusobna saradnja unutar BRIKS dobija sve jasniju formu i iz godine u godinu postaje sve intenzivnija. Od 2006. godine sastanci ministara spoljnih poslova država BRIK-a održavaju se jednom godišnje. Prvi neformalni skup članica BRIK-a dogodio se 2002. godine, prilikom godišnjeg zasedanja Generalne skupštine UN. Konsultacije ministara finansija i guvernera centralnih banaka, kao i susreti predstavnika komercijalnih i razvojnih banaka organizuju se znatno frekventnije. Do sada su održana četiri oficijalna susreta na najvišem državničkom nivou, u formi velikih BRIK samita. Na trećem takvom samitu BRIKu se pridružila i Južna Afrika čime je ime grupacije preformulisano u BRIKS. Takođe, i konkretna ekonomska saradnja unutar BRIKS ide uzlaznom putanjom i sve više dobija na dinamici. Države BRIKS sve češće preduzimaju i konkretne zajedničke akcije na globalnom ekonomskom planu. Evidentno je da su mnoga početna očekivanja u vezi tempa ekonomskog razvoja BRIKS već uveliko premašena. Od 2007. godine ove četiri države su sa 40% doprinele globalnom rastu svetskog BDP. Ukoliko se ovakav trend nastavi očekuje se da će BRIKS, u smislu akumuliranog bogatstva, prestići SAD već 2018. godine. Neke prognoze su u tolikoj meri optimističke da predviđaju kako će kroz samo deset godina zemlje BRIKS činiti 50% svetskog BDP (Yamakawa, Swarnali, Kelston, 2014).

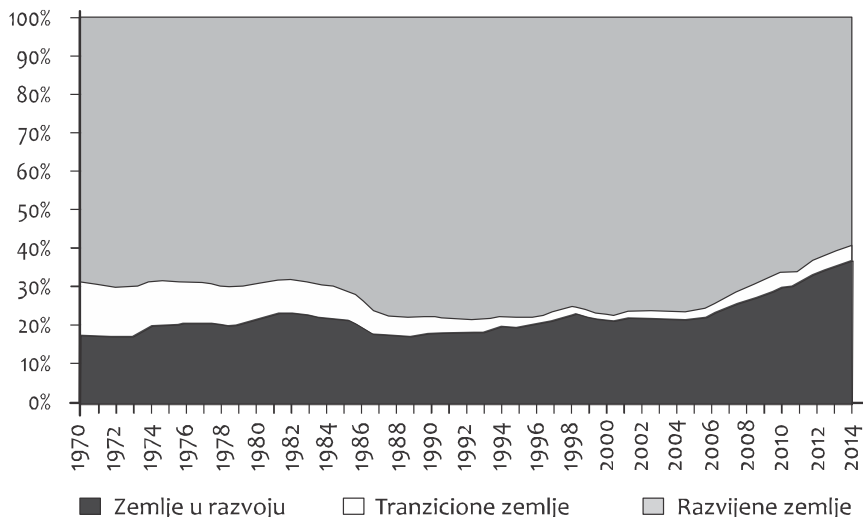
2.3. Karakteristike tranzicionih i zemalja u razvoju

Pojam tranzicije danas se upotrebljava za sve one promene koje se odigravaju u bivšim zemljama tzv. realsocijalizma koje su zahvaćene ekonomskom i društvenom krizom, i koje su, u nameri da izađu iz krize, prinuđene da menjaju i društveni način proizvodnje, što se praktično svodi na prelaz iz „socijalizma“ u neko novo, buduće društvo koje, prema očekivanjima treba da reši sve nastale i postojeće probleme. To, novo društvo treba da se zasniva na određenim osnovama koje će omogućiti racionalno privređivanje, ljudske slobode i viši nivo životnog standarda. Osnove novog društva su sledeće: dominantna privatna svojina sa ravnopravnim mogućnostima postojanja i ostalih oblika svojine (državna, mešovita, itd.), tržišna ekonomija, ljudska prava i ljudske slobode, pravna država, parlamentarna demokratija, profit kao motivaciona snaga, slobodna konkurencija kao faktor podsticanja privrednog razvoja i produktivnosti rada. U stvari, sve to, na određeni način, čini teorijsku osnovu tranzicije i samog novog društva koje treba stvoriti u procesu tranzicije.

Suštinu tranzicije čine sistemske promene. One zahtevaju da se napravi jasna razlika između politike tranzicije i razvojne strategije. Jedno ne može biti supstitut drugom. Tranzicija ima za cilj da poveća sposobnost privrede, produkuje rast kroz promenu ekonomskog i političkog sistema, dok razvojna strategija treba da koristi prednosti koje pruža postojeći sistem, bez obzira na njegova ograničenja, kako bi se popravio životni standard stanovništva.

Poslednjih decenija došlo je do velikih promena u svetskoj privredi. Nakon višegodišnje realizacije procesa tranzicije u gotovo svim zemljama koje su u proteklom periodu razvijale socijalistički privredni sistem, pokazalo se da tranzicija ni u najuspešnijim zemljama nije bila bez uspona i padova, ali i da u najlošijim ekonomijama postoje znaci poboljšanja ekonomskih performansi. Od oko sedam milijardi ljudi na svetu, oko 80% živi u zemljama u razvoju, oko 15% u razvijenim ekonomijama, a oko 5% u zemljama u tranziciji. S druge strane, oko 60% svetskog BDP se stvara u razvijenim zemljama, 35% u zemljama u razvoju i oko 5% u zemljama u tranziciji. Očigledno je da relativno mali deo svetskog stanovništva u razvijenim ekonomijama ostvaruje natprosečno visok udeo u svetskom BDP. Sa aspekta analize trendova u svetskoj privredi i efekata globalizacije, zanimljivije je analizirati tendencije u promeni ove proporcije tokom vremena. Na sledećem grafikonu je prikazana raspodela svetskog BDP među grupama zemalja u proteklih, gotovo, 50 godina.

Grafikon 1. Raspodela svetskog BDP među karakterističnim zemljama od 1970. do 2014. godine

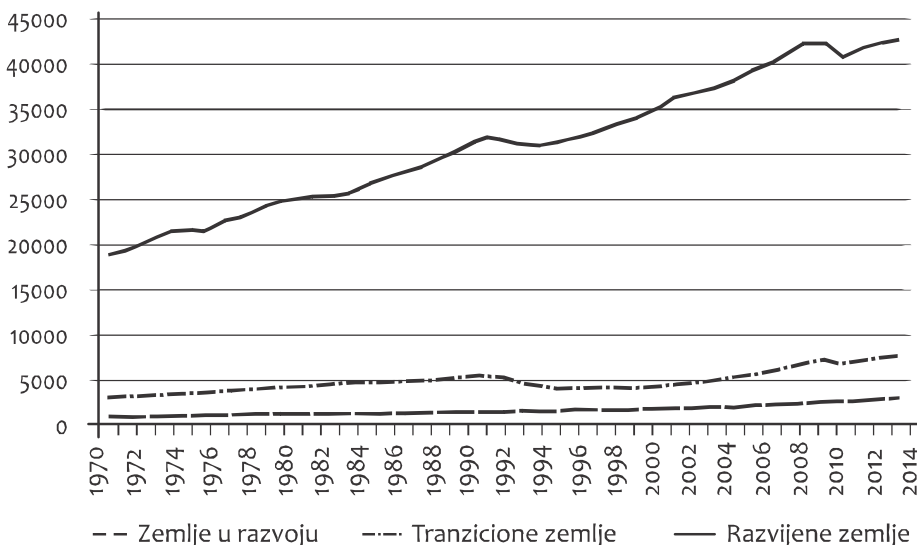

Izvor: UNCTAD, (2015), The Least Developed Countries Report 2014 - Growth with structural transformation: A post-2015 development agenda, United Nations Publication, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ldc2014_en.pdf

Može se zaključiti da generalno postoji tendencija blagog rasta učešća zemalja u razvoju u svetskoj privredi, ali to i dalje ne znači da se jaz u razvijenosti vremenom smanjuje, jer pored BDP, vremenom raste i broj stanovnika. Zato je potrebno pogledati tendencije kretanja BDP per capita, što je prikazano sledećim grafikonom.

U 2014. godini, prosečan BDP po stanovniku u zemljama u razvoju je iznosio oko 3.000 USD, u zemljama u tranziciji oko 6.000, a u razvijenim zemljama čak preko 40.000 USD. Pored očigledno velikih razlika, problem je i što ona konstantno raste tokom vremena. Rast nejednakosti u raspodeli svetskog dohotka među zemljama je jedan od osnovnih argumenata protivnika globalizacije, mada se on teško može dovesti u vezu s njom. Naime, postoji veliki broj zemalja koje su iz kategorije zemalja u razvoju uspele da pređu u kategoriju razvijenih zemalja i to isključivo putem strategije većeg uključivanja u svetske ekonomske tokove. Vreme je pokazalo da su zemlje čija se razvojna strategija bazirala na izvozno-orijentisanom rastu (razvijanju izvoznog sektora i liberalizaciji uvoza) imale daleko više uspeha od zemalja koje su svoj razvoj zasnivale na uvozno-supstitutivnoj strategiji (razvijanju domaće privrede koja će nadomestiti, tj. supstituisati uvoz). S druge strane, najmanje razvijene ekonomije sa visokim siromaštvom su upravo one koje su prilično izolovane iz svetskih ekonomskih tokova (region subsaharske Afrike, na primer).

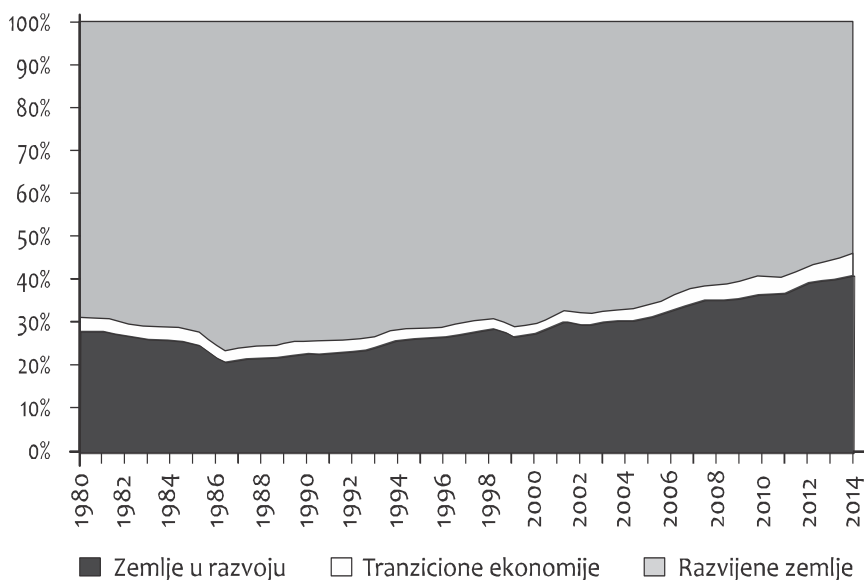
Grafikon 2. Tendencije kretanja BDP (per capita) po karakterističnim grupama zemalja

Izvor: UNCTAD, (2015), The Least Developed Countries Report 2014 - Growth with structural transformation: A post-2015 development agenda, United Nations Publication, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ldc2014_en.pdf

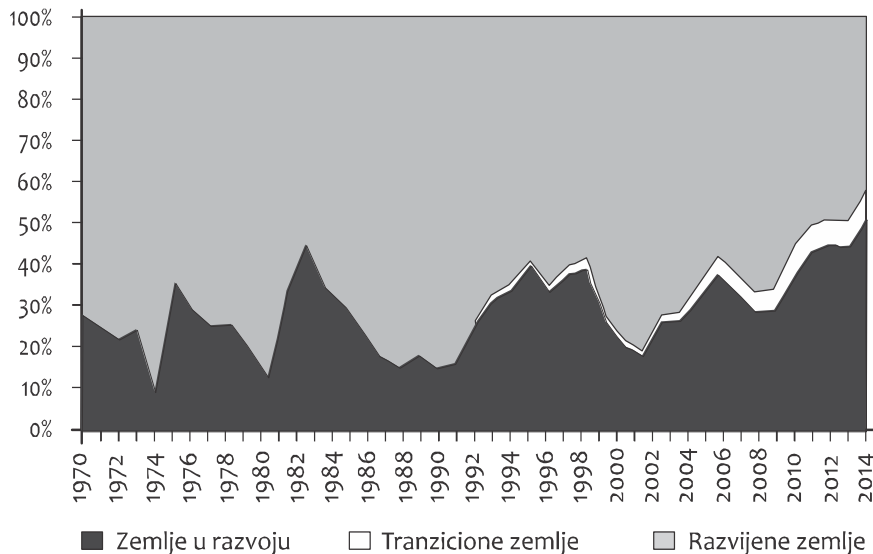
Iz svega navedenog, teško je generalizovati zaključak o uticaju procesa globalizacije na zemlje u razvoju, iako je neosporan trend porasta nejednakosti u raspodeli svetskog dohotka jedan od gorućih problema savremene svetske privrede. Položaj zemalja u razvoju u svetskim ekonomskim tokovima sagledaćemo sa aspekta njihovog učešća u svetskoj trgovini i prilivu stranih direktnih investicija. U 2014. godini, zemlje u razvoju učestvuju u trgovinskim tokovima sa oko 40%, zemlje u tranziciji sa oko 5%, a razvijene zemlje sa 55%. Na sledećem grafikonu je primetan trend blagog porasta učešća zemalja u razvoju na račun pada učešća razvijenih zemalja u ukupnoj svetskoj trgovini.

Grafikon 3. Učešće karakterističnih zemalja u svetskoj trgovini

Izvor: UNCTAD, (2015), The Least Developed Countries Report 2014 - Growth with structural transformation: A post-2015 development agenda, United Nations Publication, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ldc2014_en.pdf

Sličan, rastući trend (ali, više izražen u poslednjoj deceniji) beleži se i kada je u pitanju učešće zemalja u razvoju u svetskim tokovima stranih direktnih investicija. U 2014. godini je učešće zemalja u razvoju u prilivu stranih direktnih investicija iznosilo nešto iznad 50%, učešće razvijenih zemalja je bilo oko 40%, dok preostalih oko 7% otpada na tranzicione ekonomije.

Grafikon 4. Učešće karakterističnih zemalja u prilivu stranih direktnih investicija

Izvor: UNCTAD, (2015), The Least Developed Countries Report 2014 - Growth with structural transformation: A post 2015 development agenda, United Nations Publication, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ldc2014_en.pdf

Naredni grafikon otkriva još jednu bitnu karakteristiku međunarodnih investicionih tokova, njihovu veliku volatilitnost (osetljivost) na događanja u svetskoj privredi. Za razliku od učešća posmatranih grupa zemalja u svetskoj trgovini, učešće u tokovima stranih direktnih investicija bilo je veoma promenljivo tokom vremena. U periodima ekonomskih kriza, koje su značajnije pogodile zemlje u razvoju nego razvijene zemlje (kao što su: prvi naftni šok 1973, drugi naftni šok 1979, kriza prezaduženosti od 1982. do 1989. godine, valutne krize u Latinskoj Americi i Jugoistočnoj Aziji krajem 1990-ih), ne samo da dolazi do smanjenja obima stranih direktnih investicija u svetu, već i raste učešće razvijениh zemalja u prilivu stranih direktnih investicija. S druge strane, Globalna ekonomska krize (od 2008. godine) je u mnogo većoj meri pogodila razvijene ekonomije (SAD i zemlje Evropske unije), pa je došlo do preusmeravanja svetskih tokova stranih direktnih investicija prema zemljama u razvoju, koje danas beleže istorijski maksimum učešća.

Uključenost zemalja u svetske trgovinske tokove se može ocenjivati i na osnovu spoljnotrgovinskog koeficijenta, tj. koeficijenta otvorenosti privrede. Otvorenost razvijениh zemalja je značajno manja od otvorenosti najnaprednijih zemalja u razvoju. Ovo svakako ne znači da su manje razvijene zemlje značajnije za svetsku privredu (jer je njihovo učešće u svetskom proizvodu i svetskoj

trgovini manje), već upravo suprotno – da su svetski ekonomski tokovi značajniji za nerazvijene nego za razvijene zemlje. Razlog za to leži u činjenicama da je u nerazvijenim zemljama proizvodnja manje diversifikovana, pa se dosta proizvoda mora uvoziti, da nerazvijene zemlje ne raspolažu savremenom tehnologijom, pa se sofisticirani proizvodi moraju uvoziti, da je kupovna moć na domaćem tržištu nerazvijenih zemalja mala, pa se veći deo proizvodnje mora izvoziti.

3. PERSPEKTIVE ODRŽIVOG RAZVOJA SVETSKE PRIVREDE

Sedamdesete godine XX veka predstavljaju dekadu u kojoj je definitivno porasla zabrinutost čovečanstva za implikacije privrednog rasta na prirodnu sredinu. Mnogi događaji u tom periodu označili su početak globalne akcije za zaštitu i očuvanje prirodne sredine. Na primer, 1970. godine proslavljen je prvi Dan Zemlje, u mnogim zemljama osnovane su institucije za zaštitu životne sredine i doneti su brojni propisi iz te oblasti. Prvi propisi koje je EZ donela u oblasti životne sredine bili su, između ostalih, direktive koje su se odnosile na upravljanje otpadom (1975. godine), kvalitet vode za kupanje (1976. godine), zaštitu ptica (1979. godine) itd. Godine 1972. učinjen je ključni preokret u politici Evropske unije. Prvim Akcionim programom iz 1972. godine predviđene su mere za smanjenje zagađivanja, unapređivanje prirodne sredine, preduzimanje potrebnih aktivnosti vezanih za probleme životne sredine uzrokovane degradacijom pojedinih prirodnih resursa (Todić, 2014). U ovom periodu pojavile su se brojne knjige i članci koji su se, između ostalog, bavili prognoziranjem granica rasta i vremenskog okvira za opstanak na Zemlji. Tako, 1972. godine, pojavila se publikacija *Granice rasta* (Meadows, Meadows, Randers, Behrens, 1972). Autori ove knjige bili su do tada nepoznati svetskoj javnosti. Dennis Meadows bio je lider tima koji je na početku imao 17 članova. Knjiga je ubrzo prevedena na više od 30 jezika i štampana u milionskom tiražu.

U publikaciji „*Granice rasta*“ predstavljen je model rasta u kome je simulirana budućnost svetske ekonomije uz razmatranje međuzavisnosti i uzročno-posledičnih veza ekonomije i prirodne sredine. Tim Dennisa Meadowsa je razmatrao obim problema, važnost pitanja na koja bi trebalo dati odgovore, moguće modele za ispitivanje međusobne zavisnosti varijabli kao što su: razvoj industrijske proizvodnje; porast broja stanovnika; proizvodnja hrane, odnosno mogućnosti za povećanje poljoprivredne proizvodnje i prinosa; kretanje količine neobnovljivih resursa i stanje prirodne sredine u smislu porasta zagađenja i mogućnosti da se asimilira otpad čije su količine sve veće.

Granice rasta su određene materijalnim i energetskim resursima iz prirodne sredine, sa jedne strane, i kapacitetom planete da apsorbuje otpad koji je nastao korišćenjem ovih materijalnih resursa i energije, sa druge strane. Težnja je

koristiti resurse ograničeno tako da ne bude štetnog uticaja na stanovništvo, ekonomiju ili procese Zemlje za regeneraciju i apsorbovanje otpada.

U objašnjenju modela „Granice rasta“ sve faktore je potrebno posmatrati u međusobnoj povezanosti i zavisnost. Resursi mogu biti obnovljivi (poljoprivredno zemljište) i neobnovljivi (nafta). Oba izvora resursa imaju svoje granice. Kada se govori o zemljištu, kao ograničenju za proizvodnju hrane, važno je naglasiti da velike površine obradivog zemljišta postaju degradirane i na taj način je umanjena poljoprivredna proizvodnja; zbog procesa kao što su erozija i salinizacija, dok ukupna obradiva površina ostaje konstantna. Ovaj gubitak zemljišta se delom nadoknađuje većim prinosisima, ali prinosi ne mogu rasti neograničeno. Proizvodnja žita per capita je dostigla vrh 1985. godine i od tada počinje polako da pada. Tako je svet od obilja zemljišta došao u situaciju oskudice zemljišta. Poslednjih 35 godina, granice u korišćenju zemljišta za zadovoljenje ukupnih potreba za hranom, naročito površine pod najboljim zemljištem, su se približile.

Naredno ograničenje za proizvodnju hrane je voda. U mnogim zemljama, razvijenim i nerazvijenim, zadovoljenje potreba za vodom postaje neodrživo. To znači da su granice korišćenja voda dosegnute.

U rešavanju problema oskudice vode, važno je kreirati i primeniti adekvatnu strategiju prilagođavanja novim uslovima kada razlika između broja ljudi i raspoložive vode raste. Strategija adaptacije se danas značajno razlikuje od prošlih strategija kada su samo tehnička rešenja primenjivana u uslovima oskudice vode. Budući da tehnička rešenja ne mogu da upravljaju oskudicom vode na duži rok, problem bi trebalo da se rešava adaptacijom, u smislu društvenog i institucionalnog prilagođavanja (Đekić & Vučić, 2006).

Jedan oblik adaptacije se odnosi na postepeni prelazak na proizvodnju više outputa po jedinici utrošene vode. U većini slučajeva, ovo je moguće sa novim tehnologijama ili racionalnijim korišćenjem raspoložive vode (korišćenje prečišćene otpadne vode za navodnjavanje, industrijske potrebe i sl.). Uvođenje nove tehnologije i upravljanje resursima povezano je sa različitim oblicima podsticaja i sankcija.

Važno ograničenje rasta jeste kapacitet planete da apsorbuje otpad i zagađenje nastalo kao rezultat ljudskih ekonomskih aktivnosti. Najopasniji su nuklearni otpad, hazardni otad (sintetičke hemikalije) i štetni gasovi.

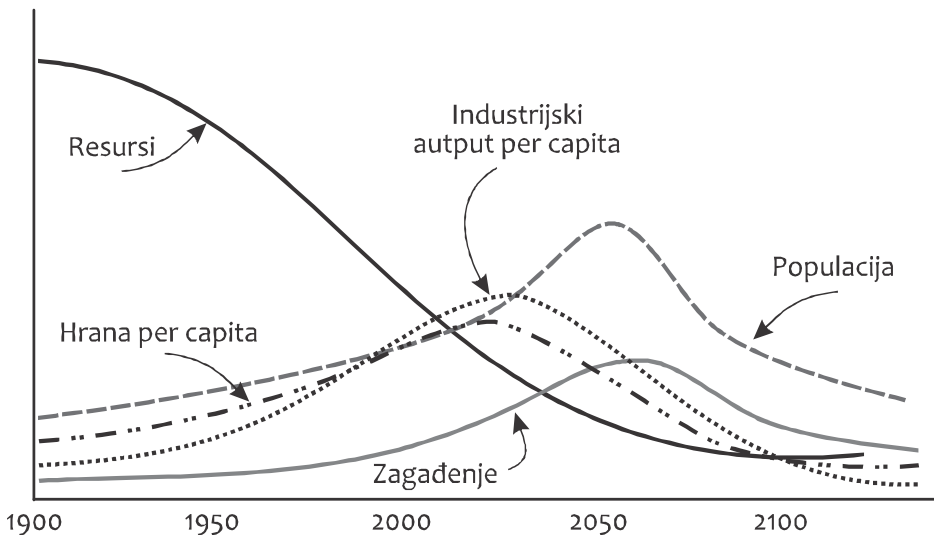
Predviđanje rasta ekonomskog sistema, u modelu „Granica rasta“ je zasnovano na prikazivanju trenda ključnih varijabli. Rast populacije je determinisan varijablama kao što su stope rađanja i smrtnosti, koje pak utiču na varijable kao što su industrijski output per capita, zagađenje, količina raspoloživih resursa i sl. Ponašanje bilo koje varijable utiče na ostale i otuda neophodnost sagledavanja svih varijabli u međuzavisnosti. Uzročno-posledične veze između varijabli i procesa omogućavaju simulacije budućih kretanja. Ono što predstavlja novinu u ovom istraživanju jeste činjenica da su autori knjige

„Granica rasta“ endogenizovali mnoge varijable koje su prethodno tretirane kao egzogene, ili nisu razmatrane. Vremenski raspon koji je obuhvaćen ovom analizom je od 1900. do 2100. godine.

Na Grafikonu 5. predstavljena je projekcija modela „Granice rasta“ iz publikacije *The Limits to Growth*. Može se uočiti da proizvodnja hrane per capita, industrijski output per capita i broj stanovnika najpre rastu eksponencijalno. Sve vreme je prisutno rapidno smanjenje baze raspoloživih resursa. Između 2000. i 2050. godine najpre dolazi do pada industrijske proizvodnje, opadanja proizvodnje hrane per capita, a nešto kasnije, i do naglog smanjenja populacije zbog nedostatka hrane. Količina zagađenja konstantno raste, a nakon smanjenja industrijske proizvodnje, počinje polako da opada.

Naredno istraživanje, u ovoj oblasti, prezentirano je u publikaciji *Beyond the Limits* („Izvan Granica“). Ova publikacija, međutim, nije izazvala toliku pažnju kao prethodna („Granice rasta“). U stvari, postoji veoma mala suštinska razlika u zaključcima ove dve publikacije. Bez obzira na nove numeričke vrednosti, jer je baza podataka proširena za još 20 godina, model je u suštini modifikovan u veoma malom delu u odnosu na original. Nakon pojave ovih publikacija, nastavljen je trend negativnih uticaja na prirodnu sredinu. Neki od podataka koji o tome govore su: od 1900. godine nivo mora je porastao za 10-20 cm; godine 1998. više od 45% ukupne populacije je živelo sa prosečno 2 USD dnevno ili manje.

Grafikon 5. Projekcija modela Granice rasta

Izvor: Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers, J., Behrens, W.W., (1972), *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's project on the Predicament of Mankind*, Earth Island, Universe Books, New York, p.124.

Jedna petina najbogatije populacije poseduje 85% globalnog BDP. Jaz između bogatih i siromašnih postaje sve veći, a prva globalna procena gubitka zemljišta, pokazuje da je 38% zemljišta koje se koristi u poljoprivredi degradirano. Godine 2002. FAO je ocenio da je 75% svetske okeanske ribe ulovljeno, a ukoliko se nastavi ovakav trend zagađenja i lova ribe, do 2048. godine više neće biti hrane iz mora. Sredinom ovog, XXI veka očekuje se da sedam milijardi ljudi može da bude suočeno sa nestašicom vode. Ozonska rupa je sve veća i 2006. godine je bila najveća u ljudskoj istoriji.

Ovi, ali i brojni drugi, podaci govore o prekoračenjima u korišćenju svetskih resursa. To znači da se resursi iskorišćavaju brzinom koja je veća od brzine njihove regeneracije. Količina otpada i nivo zagađenja rastu brže nego što planeta može da ih apsorbuje ili ih učini neškodljivim. Ovo nesumnjivo vodi ka globalnom ekološkom i ekonomskom kolapsu. Pitanje koje se nameće jeste da li još uvek ima dovoljno vremena da se reše ovi problemi i ublaže njihove posledice.

Godine 2004. pojavila se publikacija „Granice rasta - 30 godina posle“ (*Limits to Growth - The 30-Year Update*) u kojoj se ukazuje da je ljudsko društvo u ozbiljnoj opasnosti od prekoračenja granica. Bez obzira što je svet doživeo veliki napredak u smislu razvoja novih tehnologija, institucija i različitih oblika rešenja za problem zagađenja životne sredine, prognoze autora su još mračnije nego što su izgledale 1972. godine. Korišćenje resursa i energije 1972. godine bilo je ispod granica, a u modelu iz 2004. godine je eksploatacija ovih resursa premašila je granice korišćenja. Ono što publikaciju „Granice rasta - 30 godina” posle čini drugačijom od drugih, koje se takođe bave problemima klimatskih promena, smanjenja ponude goriva, nestajanjem vrsta, jeste što ova knjiga prikazuje kako ekonomska struktura utiče na stvaranje i širenje ovih problema. Ova publikacija prezentuje deset različitih scenarija za budućnost sve do 2100. godine. Većina predstavljenih scenarija pokazuje neodrživost sistema zbog prevazilaženja granica iscrpljivanja resursa, nestašice hrane, pada industrijske proizvodnje, povećanja broja stanovnika. Pozitivan privredni rast se očekuje u prvih nekoliko decenija XXI veka, zatim se prognozira njegovo zaustavljanje, a onda nagli pad.

U prilog ovoj prognozi jesu predviđanja Departmana za ekonomska i socijalna pitanja Ujedinjenih nacija (*Undepartment of Economic and Social Affairs*) koja kazuju da je „dijapazon kretanja globalne populacije za 2050. godinu od 7,7 do 10,6 milijardi ljudi“ (Harris, 2009). Ovo predviđanje neprekidnog rasta populacije prikazuje se fenomenom „zamah populacije“. Veliko povećanje broja ljudi u jednom trenutku mora dovesti do pada stope rasta. Tokom vremena, ekstrakcija prirodnih resursa postaje sve teža, što dovodi do smanjenja inputa za industrijsku proizvodnju. Rezultat je pad obima proizvodnje, pad u sektoru usluga i poljoprivrednom sektoru. Porast zagađenja će značajno

ugroziti poljoprivrednu proizvodnju. Proizvodnja hrane per capita počće da opada što će dovesti do smanjenja očekivane dužine životnog veka i broja ljudi.

Tabela 4. Predviđanje populacije za 2050. godinu (tri različita scenarija)

Region	Populacija 2005. godine (u milionima)	Predviđanja populacije za 2050. godinu (u milionima)		
		Nizak fertilitet	Srednji fertilitet	Visok fertilitet
Afrika	906	1666	1937	2228
Azija	3905	4388	5217	6161
Južna Am. i Karibi	561	653	783	960
Evropa	728	557	653	764
Severna Amerika	331	375	438	509
Okeanija	33	41	48	55
Razvijeni regioni	1221	1057	1236	1440
Manje razvijeni regioni	5253	6622	7840	9206
Svetski saldo	6465	7680	9076	10646

Izvor: Harris, J.M., (2009), *Ekonomija životne sredine i prirodnih resursa*, Data status, Beograd, str. 203.

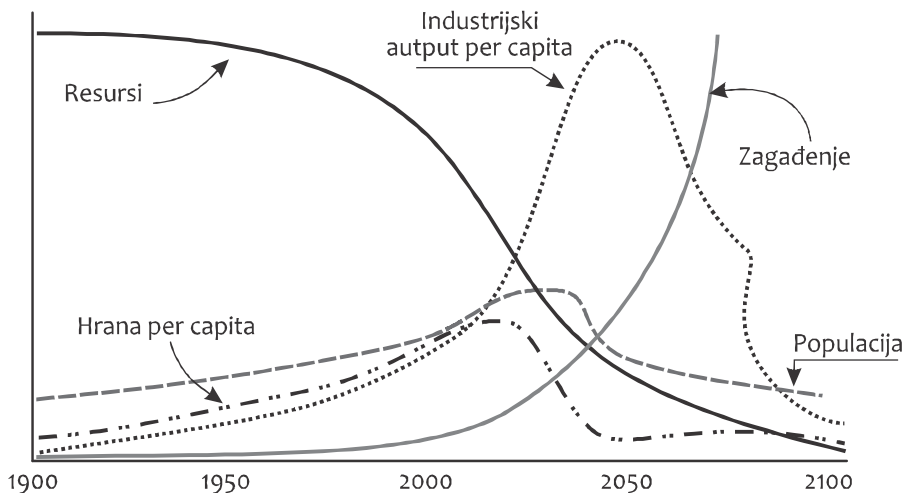
Prema scenariju iz publikacije “Granice rasta - 30 godina posle“, oko 2030. godine populacija će dostići svoj maksimum od oko sedam milijardi ljudi, a onda počinje da opada zbog povećanja stope smrtnosti usled nedostatka hrane i zdravstvenih usluga. Ovaj scenario predstavljen je na Grafikonu 6.

Međutim, postoji i optimističko viđenje budućnosti u publikaciji „Granice rasta - 30 godina posle“. Rešenje usklađenog ekonomskog razvoja sa mogućnostima prirodne sredine jeste u tranziciji ka održivom društvu. U tom smislu, sistem bi trebalo da se kreće ka periodu prilagođavanja, a zatim da dođe u fazu ravnoteže.

Scenario prikazan na Grafikonu 7. ukazuje da, sve do sredine XXI veka, postoji veliko zagađenje, proizvodnja hrane nije na dovoljno visokom nivou, populacija se povećava, a količina resursa konstantno opada. Međutim, ono što predstavlja suštinu ovog scenarija jeste da su kretanja svih posmatranih varijabli dovoljno usporena. Vremenski horizont za upravljanje ovim trendovima je značajno produžen.

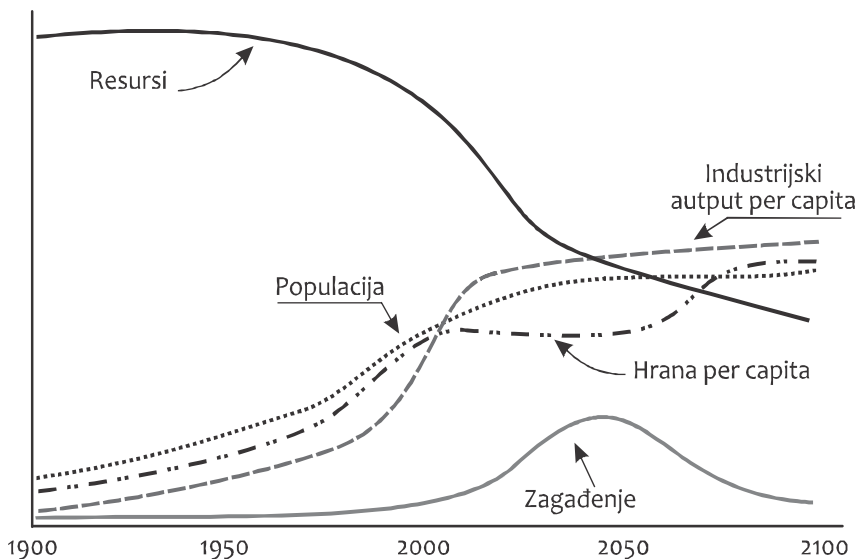
Ovakav predlog za budući razvoj je sličan onom koji je dao Nicholas Georgesku-Roegene u svom objašnjenju razvoja uz pomoć zakona termodinamike. Georgesku-Roegene je, takođe, stanovišta da granice rasta postoje, samo je potrebno odložiti trenutak potpunog iscrpljivanja resursa (Georgesku-Roegene, 1971).

Grafikon 6. Granice rasta prema scenariju iz publikacije. „Granice rasta – 30 godina posle“

Izvor: <http://www.clubofrome.at/about/limitstogrowth.pdf>

Grafikon 7. Scenario za održivi nivo rasta

Izvor: <http://www.clubofrome.at/about/limitstogrowth.pdf>

Na osnovu predviđanja budućnosti ljudskog društva na ovakav način, neke preporuke za tranziciju ka održivom razvoju bile bi:

- a) Efekte donetih odluka u sadašnjosti bi trebalo sagledavati na mnogo duži vremenski period;
- b) Sistem prikupljanja i analize informacija o ekonomskom, socijalnom i ekološkom stanju i kretanjima bi trebalo značajno unaprediti;
- c) Vreme potrebno za reakciju na novonastalu situaciju vezanu za ekološke ili socijalne katastrofe bi trebalo skratiti, odnosno povećati fleksibilnost sistema u reagovanju na iznenadne događaje;
- d) Potrošnju neobnovljivih resursa bi trebalo minimizirati i učiniti efikasnijom. Zatim, neophodno je uložiti veće napore kako bi proces recikliranja bio širih razmera;
- e) Stopa regeneracije ne bi trebalo da bude veća od stope eksploatacije obnovljivih resursa. To znači da je potrebno obezbediti racionalno korišćenje i ravnotežu između eksploatacije obnovljivih resursa i mogućnosti za njihovo obnavljanje.

Ekonomske, tehnološke, pravne i edukativne mere mogu imati direktni i indirektni uticaj na korišćenje prirodnih resursa ispod stope njihove regeneracije i na odnos troškova degradacije i troškova zaštite tih resursa (Đekić & Vučić, 2006).

Za tranziciju ka održivom razvoju, trebalo bi ograničiti uticaj različitih interesnih grupa i bogatih ljudi na kreiranje politike razvoja. Zatim, potrebno je inovirati sistem obrazovanja. Cilj ove promene jeste razvoj svesti ljudi o budućim dešavanjima i promenama. U funkciji ovih promena jesu izmene u rečniku i stručnoj terminologiji. Na primer, u upotrebi je termin „proizvodnja nafte“. Međutim, ljudi ne proizvode naftu. Naftu „proizvodi“ Planeta, a čovek je samo koristi.

Model *Granice rasta*, predstavljen kroz seriju publikacija, podvrgnut je kritikama. Tako, jedna od zamerki predstavljenom modelu jeste zasnovanost analize na ekstrapolaciji prošlih trendova. Odlika budućnosti jeste neizvesnost, odnosno nemogućnost predviđanja sa sigurnošću šta može da se dogodi i promeni u budućnosti. Nekada prošlost može da bude „loš vodič“ za budućnost u kojoj su okolnosti i okruženje skloni promenama. Druga zamerka ovom modelu za predviđenje budućih trendova jeste da ne uvažava institucionalni okvir, važan element u procesu tranzicije ka održivom stanju. Switalski, član poljske Asocijacije pri „Rimskom klubu“, u svom članku *Future Oriented Studies* navodi da je veoma bitno prepoznati koje institucije su odgovorne za usmeravanje društva i ekonomije ka održivom razvoju (23). Zbog toga je uvođenje institucionalnog okvira za usmeravanje budućeg razvoja, suštinski segment u modernim shvatanjima održivosti i strateškom pristupu prilikom određivanja smernica ekonomskog, ekološkog i socijalnog razvoja.

4. ZAKLJUČAK

Proces globalizacije svetske privrede se ne odnosi samo na ekonomsku globalizaciju, već na stil življenja, tj. naše životne okolnosti, odnosno ekonomsku, socijalnu, ekološku i institucionalnu dimenziju. To je način na koji danas živimo. Opirati se ekonomskoj globalizaciji bila bi jednako promašena taktika, i za bogate, i za siromašne nacije. Pesimistički pogled na globalizaciju smatra da ona uništava lokalne kulture, širi svetske nejednakosti i uveliko pogoršava živote siromašnih. Postoje tvrdnje da globalizacija stvara svetske pobednike i gubitnike od kojih nekolicina prosperira, a većina biva osuđena na bedan i očajnički život.

Nezavisno od svih negativnih aspekata globalizacije svetske privrede, njenu pojavu treba prihvatiti kao izazov za mogućnosti koje ona nudi u ekonomskom razvoju, rastu i blagostanju.

Globalizacija ruši, zamagljuje i marginalizuje sve ranije kriterijume podele (političke, ideološke, nacionalne, klasne, rasne, verske i sl.) i potčinjava ih racionalnom i univerzalnom ekonomskom kriterijumu, koji, po prirodi stvari, vodi dominaciji i moći onih koji raspolažu mobilnim kapitalom, tehnologijom, znanjem i informacijama. Krupni kapital u raznim oblicima ruši sve barijere i preko njega se na globalnom planu skoro sve rešava.

Svet se danas suočava sa kompleksnom bezbednosnom situacijom koju karakterišu brze i teško predvidive promene koje, pored ekonomskih posledica, u značajnoj meri imaju i ekološke, i socijalne posledice. Praksa intervencionizma i mešanja u unutrašnje stvari suverenih država narušava međunarodni pravni poredak i predstavlja ozbiljnu pretnju globalnom miru i stabilnosti. Savremeni svet suočava se sa novim izazovima koje nameću pokušaji davanja legitimiteta od strane jednog dela međunarodne zajednice stvaranju novih državnih tvorevina na teritorijama suverenih država i članica Organizacije Ujedinjenih Nacija. Takvi akti urušavaju međunarodni pravni poredak i pospešuju jačanje secesionizma i konflikata na etničkoj osnovi i na taj način ozbiljno ugrožavaju opšte stanje bezbednosti u svetu.

Savremeni svet je već uveliko suočen sa potrebom zajedničke odgovornosti shvatanja da se planeta Zemlja mora očuvati kako za sadašnju, tako i za buduće generacije ljudi na prihvatljiv način. Postoje jaki moralni razlozi da današnja generacija ostavi potomstvu u nasleđe ništa manje šansi za razvoj nego što ih ona ima sada. Ovo rezonovanje je zasnovano na fundamentalnom principu moralne pravde da svi ljudi imaju podjednaka prava na najšire osnovne slobode koje ne protivureče slobodi drugih. Pravo sadašnje generacije na iskorišćavanje resursa in a zdravu životnu sredinu, nesme se ugroziti isto takvo pravo budućim generacijama.

LITERATURA

- Baylis, J., Smith, S. (2001). *The Globalization of World Politics*. Oxford University Press, New York.
- Cornia, G. (2014). Income distribution in Latin America's under New Left regimes. *Journal of Human Development and Capabilities*, 11, 1, pp. 85-114.
- Đekić, S., Vučić, S. (2006). Uticaj prirodnih resursa na održiv razvoj poljoprivrede. *Ekonomika*, br.1-2, str. 87-92.
- Đekić, S., Vučić, S. (2006). Ekološki menadžment kao faktor održivog razvoja poljoprivrede Srbije. *Ekonomika poljoprivrede*, br.3, str. 583-591.
- Georgesku-Roegene, N. (1971). *The Entropy Law and the Economic Process*. February 5, Harvard University Press.
- Harris, J.M. (2009). *Ekonomija životne sredine i prirodnih resursa*. Data status, Beograd.
- International Monetary Fund, 2015. *Cross Currents, IMF World Economic Outlook*,
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/update/01/pdf/0115.pdf>.
- Yamakawa, T., Swarnali, A., Kelston, A., (2014). The BRICS as Driver of Global Consumption. *Goldman Sachs Global Economics Paper*, No 14/07, pp. 1-4.
- Kovačević, R. (2004). Uticaj stranih direktnih investicija na privredni rast - iskustvo zemalja Evropske unije. *Međunarodni problemi*, Vol. 56. br. 4. Beograd.
- Krugman, P. (2014). *Why We're in a New Gilded Age*. New York of kooks, USA.
- Marković, Ž. D., 2009. *Globalistika i kriza globalne ekonomije*. Grafiprof, Beograd.
- Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers, J., Behrens, W.W. (1972). *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's project on the Predicament of Mankind*. Earth Island, Universe Books, New York..
- Milovanović, G., Veselinović, P. (2009). *Globalizacija i tranzicija*. Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac.
- Stiglitz, J. (2012). *The price of inequality: How today's divided society endangers our future*. W.W. Norton & Company, New York.
- Todić, D. (2010). *Vodič kroz EU politike - Životna sredina*. Evropski pokret u Srbiji, Beograd.

UNCTAD, (2015). The Least Developed Countries Report 2014 - Growth with structural transformation: A post-2015 development agenda, United Nations Publication, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ldc2014_en.pdf

Wilson, D., Dragusanu, R. (2014). The Expanding Middle: The Exploding World Middle Class and Falling Global Inequality. *Goldman Sachs Global Economics Paper*, No 170. pp.1-24.

<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/221/47211.html>

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ldc2014_en.pdf

http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Unemployment_and_beyond

<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>

<http://www.clubofrome.at/about/limitstogrowth.pdf>

http://www.clubofrome.at/news/sup2007/dl_may_switalski.pdf

Original scientific paper

Received: 29. 11. 2016.

Accepted: 17. 1. 2017. (pp. 125-148)

UDC 502.131.1:338.1(100)

POSITION AND PERSPECTIVES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE WORLD ECONOMY AT THE BEGINNING OF THE NEW MILLENIUM*

Petar Veselinović, PhD¹

ABSTRACT

The end of 20th and the beginning of 21st century are determined by international relations in which the process of economic globalization of the world is the dominant one. Current stage of the globalization process represents the project and idea of an integrated international market where the emphasis is placed on economic aspects of globalization. According to the identified dimensions of the considered problem area, the subject of this paper is comprehension of the position and perspectives of the world economy in global terms. On the basis of theoretical knowledge and research of the globalization process, the paper strives to examine which new conditions have brought to changes in the global market and how it is differentiated. In accordance with the defined research subject, the main objective of the research will focus on identifying the economic power on a global level, as well as the factors and bearers of the development of world economy in the forthcoming period. Moreover, all important factors of the development of world economy will be indicated, such as: geopolitical position, availability of natural and economic resources, population, country's total area, capital and technological progress, thereafter vision, level and structure of development.

KEY WORDS

GLOBALIZATION, CAPITAL, NATURAL AND ECONOMIC RESOURCES, WORLD ECONOMY, FACTORS OF DEVELOPMENT

* This paper presents remodelled and changed version of the original paper entitled "Position and Perspectives of Sustainable Development of the World Economy at the Beginning of the New Millenium", published in the Proceedings of 6th International Symposium on Natural Resources Management, Faculty of management Zaječar, 2016, pp. 30-44.

¹ Full Professor Faculty of Economics, University of Kragujevac, pveselinovic@kg.ac.rs